

Володимир Собчук

БОРОТЬБА СЕНЮТ ЗА СПАДЩИНУ КАЛЕНИКОВИЧІВ (з історії поземельних відносин на Волині в першій і другій третинах XVI ст.)

Рід Сенют, започаткований у другій третині XV ст., свого часу був одним із найпомітніших шляхетських кланів України. У другій-третьій чвертях XVI ст. ця спільнота розпалася на три гілки – Сенют-Ляховецьких, Сенют-Ольшаницьких і Патрикіїв-Радогостських. Перша з них, найзаможніша, сягнувши напередодні повстання під проводом Богдана Хмельницького рівня магнатів, наприкінці XVII ст. припинила існування; друга дотягнула до середини XIX ст.; третя загубилася десь у мороці віків.

Сенютам присвячене оповідання Ореста Левицького, написане на матеріалах актових книг Володимирського повіту, невеличкий нарис Мар'яна Дубецького мемуарного характеру, стаття і три біографи в «Польському біографічному словнику» пера Януша Тазбіра, дві невеличкі публікації автора цих рядків¹; час-від-часу рід потрапляв у поле зору вчених у контексті історії релігійних рухів першої половини XVII ст. У статті, яка пропонується увазі читачів, ідеться про тривалу боротьбу Сенют за маєтки роду Калениковичів. Обраний нами сюжет добре забезпечений джерелами, відтак, дозволяє зблизька, на мікрорівні, подивитися на механізми нагромадження шляхтою маєтків і стосунки всередині цієї суспільної верстви, які супроводжували мобілізацію землі.

---

¹ *Левицький О. І.* Пан Сенюта: історичне оповідання з волинського життя XVI ст. // *Дерево пам'яті*. К., 1990. Т. 1. С. 374–401; *Dubiecki M.* Na kresach i za kresami. Kijów, 1914; *Tazbir J.* Jak imię pan Sieniuta z dominikanami wojował // *Tazbir J.* Spotkania z historią. Warszawa, 1986; *Tazbir J.* Sieniuta Abraham... // *Polski Słownik Biograficzny*. Warszawa; Kraków, 1996–1997. Т. 37. S. 195–196; *Tazbir J.* Sieniuta Paweł Krzysztof... // *Ibid.* S. 196–197; *Tazbir J.* Sieniuta Piotr... // *Ibid.* S. 197–199; *Собчук В.Д.* Походження волинської шляхетської родини Сенют // Третя наукова геральдична конференція (Львів, 4–5.11.1993 р.): Зб. тез, повідомлень та доповідей. Львів, 1993; *Собчук В.Д.* Архів Сапег як джерело для вивчення генеалогії та землеволодіння феодальної еліти Південної Волині XVI ст. // *Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАНУ та проблеми створення інформаційного банку даних: матеріали міжнар. науково-практ. конф.*, 20–21.09.1996 р. – Львів, 1999.

Дослідження базується в основному на матеріалах архіву роду, що дійшов до нас у складі архіву Сапег²; крім цієї надзвичайно багатой збірки документів використано також колекцію Люба-Радзимінських³, книги замкового уряду та гродського й земського судів у Кременці⁴, Литовську Метрику⁵ і деякі інші джерела. Утрати архіву Сенют частково компенсуються докладним «Інвентарем Ляховецького архіву» XVIII ст., який знаходиться нині в колекції Люба-Радзимінських⁶.

Спiр за спадщину Дашка Калениковича

Серед української шляхти відомі два роди, які користувалися прізвищем у формі патронiма Каленикович. Один з них походив від боярина Київської землі першої половини XV ст. Каленика Мишковича, а iнший об'єднував нащадків вiрменина на iм'я Каленик, який жив наприкiнцi XIV – у першiй третинi XV ст. у Львiвській землi. Друга з цих спiльнот по кровi протягом трьох поколiнь володiла групою сiл у Кременецькому повітi Волинської землі. Присутність її в цьому регіоні започаткував син згаданого вище вiрменина Гринько Каленикович, який перебрався сюди в 30-х рр. XV ст., а далi тут сидiли його сини Iвашко й Дашко, кременецькi повітники другої половини XV ст.⁷

Оскільки сини обох Калениковичів передчасно зiйшли зi свiту, а нащадків у них не було, володіння спали на дочок і завдяки шлюбом перейшли до iнших родiв. Спадщина Iвашка в складі маєтків Войнигiв, Ольшаниця, Жижниківцi, Корниця й Шельвiв⁸ спочатку потрапила до луцьких повітників Промчейковичiв (якi започаткували навіть у Кременецькому повітi окремий рiд Промчейків-Корницьких) та В'ячковичiв-Прусських, а пiзніше бiльшiсть її опинилася в Сенют (Войнигiв, Ольшаниця й Жижниківцi). Володіння Дашка – маєтки Ляхiвцi, Жемелинцi, Гулiвцi, Семенiв, Кошелiвцi й Мехеринцi⁹ –

² Львiвська наукова бiблiотека iм. В. Стефаника НАНУ, вiддiл рукописiв (далі – ЛНБ ВР). Ф. 103 (Сапег). Про архiв Сенют див.: *Собчук В.Д.* Архiв Сапег...

³ ЛНБ ВР. Ф. 91 (Радзимiнськi). Про колекцiю Люба-Радзимiнських див.: *Dąbkowski P.* Archiwum berehskie Luba-Radzimińskich obecnie we Lwowie: (Opis konserwatorsko-archiwalny). Lwów, 1919.

⁴ Центральний державний iсторичний архiв України, м. Київ, (далі – ЦДІАУК). Ф. 21 (Кременецький гродський суд), ф. 22 (Кременецький земський суд).

⁵ Росийський державний архiв древних актов (далі – РГАДА). Ф. 389 (Литовская метрика).

⁶ ЛНБ ВР. Ф. 91, спр. 61.I.4 (Inwentarz archiwum lachowieckiego. Summaryusz).

⁷ *Собчук В.Д.* Волинський шляхетський рiд вiрменського походження // Волинський музей: iсторiя і сучасність: Наук. зб. Луцьк, 2004. Вип. 3: Матерiали III Всеукраїнської науково-практичної конференцiї, присвяченої 75-рiччю Волинського краєзнавчого музею та 55-рiччю Колодяжненського лiтературно-меморiального музею Лесi Українки. Луцьк – Колодяжне, 18–19.05.2004 р. С. 379–382.

⁸ Тепер села Ставищани, Вiльшаниця, Жижниківцi й Корниця Бiлогiрського та село Шельвiв Iзяславського районiв Хмельницької обл.

⁹ Тепер селище Бiлогiр'я і села Жемелинцi, Гулiвцi й Семенiв Бiлогiрського, село Кошелiвка Красилiвського й село Михиринцi Теофiпольського районiв Хмельницької обл.

залишилися його дочкам Ганні й Богдані, перша з яких вийшла заміж за свого сусіда Єська Сенютича, а друга стала дружиною шляхтича з коронного Поділля Олександра Ярмолинського¹⁰.

Під час виходу заміж Ганна Дашківна отримала на маєтку Ляхівці 70 кіп широких грошів чеської лічби¹¹; пізніше батько передав її чоловікові в 40-а копах широких грошів маєток Жемелинці¹²; Ярмолинський, у свою чергу, заставив Сенютичу в сумі 20 кіп широких грошів, 10 червоних золотих і 3,5 копи гр. лит. отриманий від тестя маєток Семенів¹³. Після смерті Дашка Калениковича Ярмолинський прибув на Волинь і вступив у належну дружину половину спадщини, але Сенютич, що був уже володимирським городничим, десь наприкінці 1501 чи наступного року виклопотав у монарха лист кременецькому намісникові князю Андрію Сангушковичу з наказом не допускати чоловіка Богдани Дашківни до володінь її батька, поки справа не буде вирішена через суд¹⁴. 28 червня 1518 р. пан городничий отримав у Кракові від Зигмунта I підтвердження на маєток Гулівці, який мав, за його словами, по жінці, та на маєтки Ляхівці, Жемелинці, Семеново й Кошелівці, які його тесть позаставляв, а він повикупляв і на такий спосіб отримав їх на вічність¹⁵. На час появи цього листа Ганни Дашківни, імовірно, уже не було серед живих (остання прижиттєва згадка про неї – у зв'язку з купівлею разом із чоловіком села Ольшаниця – датується 1514 р.¹⁶), інакше він мав би адресуватися їй також. Сам Сенютич у березні 1521 р. ділив ще з племінником Патрикєм, що повернувся з Орди, батькову спадщину¹⁷, а далі про нього теж уже не чути. Наступне покоління роду репрезентують діти – Грицько, Роман, Ганна, Нерадка й Катерина. Наймолодша з дочок, як і найстарша, фігурує в джерелах під іменем Ганна.

Наприкінці 20-х рр. XVI ст., коли старша й середня Сенютянки повиходили заміж (Ганна – за луцького повітника Федора Охрімовича-Новоселецького, а Нерадка – за шляхтича Володимирського повіту Василя Холонівського), разом зі своїми чоловіками вони зажадали від братів поділу материзни, до якої віднесли всі маєтки батьків зі спадщини Калениковичів незалежно від способу їх набуття. 18 червня 1529 р. з волі монарха князь Костянтин Острозький

¹⁰ Собчук В.Д. Волинський шляхетський рід вірменського походження...

¹¹ ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 7, арк. 123–126 зв. (переказ змісту листа).

¹² Там само.

¹³ Там само.

¹⁴ ЛНБ ВР. Ф. 91, спр. 61.І.4, с. 265 (регест листа). Датовано у Вільні 13-м днем 6 індикту (місяць пропущено), якому тут відповідає 1501/1502 р.

¹⁵ ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 6, арк. 71 зв. – 72 (1578 р. Ф. Сенюта-Ляховецький вносить привілей у кременецьку земську книгу); ЛНБ ВР, ф. 103, спр. 6347, арк. 93–93 зв. (засвідчений випис із земської книги пол. мовою з текстом листа). Датовано 28 червня 7 індикту, якому тут відповідає 1518 р.

¹⁶ ЦДІАУК. Ф. 22, оп. 1, кн. 41, арк. 88–88 зв. (1634 р. Мойзеш і Костянтин Сенюти вносять лист у кременецьку земську книгу).

¹⁷ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6448, арк. 6 (оригінал листа).

розглянув в Острозі скаргу зятів на Грицька й Романа Сенютичів і присудив поділити маєтки Ляхівці, Гулівці й Жемелинці справді як материзну між усіма дітьми, надбання ж батька залишити за братами – маєток Ольшаницю на вічність, а маєток Семенів, що був узятий ним у певній сумі грошей – до викупу¹⁸.

Масток Кошелівці, що теж становив спадщину Дашка Калениковича, за листом Зигмунта I володарю Острога на Кузьминську волость, виданим 9 вересня 1517 р.¹⁹, потрапив до його рук як складова цього комплексу, тому на деякий час випав із поля зору. 4 березня 1531 р., уже після смерті старого Острозького, Грицько Сенютич отримав у Вільні лист його сина Іллі, за яким, ознайомившись із пред'явленими документами, той визнав селище Кошелівці та належну до нього діброву Рикову його отчиною²⁰, а 19 березня послав із Вільна красилівському наміснику Єську Єсениницькому та його наступникам розпорядження про повернення цих володінь Сенютичу²¹. Розглядаючи пізніше в Острозі спір останнього з боярином Красилівського замку Ярошем за кошелівецькі ґрунти, на основі свідчень старих бояр молодий Острозький погодився також, щоб межа його володінь із Кошелівцями проходила серединою р. Клітної, і навіть заборонив своєму підданому сипати на цій річці став, про що окремо повідомив красилівського намісника Василя Розтопчу²².

Оскільки згаданий вище суд Костянтина Острозького не задовольнив чоловіків старших двох Сенютянок і вони наполягали на поділі маєтків Ольшаниця й Семенів, за дорученням монарха 13 травня 1533 р. спір розглянув віленський біскуп Ян, що приїхав тоді в Кременець, але він залишив попередній вирок у силі²³, а 10 липня того самого року комісія в складі кременецьких повітників Семена Цатича, Михайла Денисовича, Івана Хом'яковича й Грицька Промчейковича здійснила, нарешті, поділ маєтків Ляхівці, Гулівці й Жемелинці²⁴. 9 січня 1534 р. Зигмунт I підтвердив вирок біскупа на вічність²⁵. Наймолодша із сестер, яка фігурує в дільчому листі під іменем Ганна, під час його укладання була ще незаміжня і жила при братах.

¹⁸ Там само. Ф. 91, спр. 61.І.4, с. 266 (перест).

¹⁹ Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie / Wyd. przez B. Gorczaka. Lwów, 1890. Т. 3: 1432–1534. (далі – AS. Т. 3). S. 156–160.

²⁰ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6340, арк. 11–12 (оригінал, але нечитабельний), арк. 10 (копія латиницею). Упорядник архіву поставив 1534 р., насправді ж на основі указанного в листі індикту його слід віднести до 1531 р.

²¹ Там само. Арк. 13, 14. Денна й місячна дати втрачені, залишився тільки індикт 4, але на звороті аркуша 14 збереглася дописка пізнішого часу: 19 березня.

²² Там само. Арк. 44. Датовано тільки днем і місяцем, ні рік, ні індикт не зазначено.

²³ Там само. Спр. 6347, арк. 125–126 (видимус Зигмунта III 1605 р. з підтвердженням Зигмунта I 1534 р.).

²⁴ Там само. Спр. 6503, арк. 9–10 (оригінал), арк. 7–8 (копія листа пол. мовою). Документ зберігся фрагментарно, для реконструкції змісту використано також відповідний запис в інвентарі архіву (91, спр. 61.І.4, с. 266). Датовано 6 індиктом, якому тут відповідає 1533 р.

²⁵ Там само. Ф. 103, спр. 6347, арк. 125–126 (видимус Зигмунта III 1605 р. з підтв. Зигмунта I 1534 р.).

За угодою про поділ спадщини батьків, укладеною Грицьком і Романом Сенютичами в Острозі 30 листопада 1536 р. з відома князя Іллі Острозького, молодший із братів відступив старшому – за відповідну компенсацію отчиною – свою частку материзни та право викупу частин, що перепали сестрам, з умовою разом захищатися від претензій панів Ярмолинських і відшкодувати потім утрати брата, якщо до них дійде²⁶.

Родина Ярмолинських тривалий час не нагадувала про себе; у будь-якому разі за чверть століття в архіві Сенют не відклалося жодного сліду її зусиль повернути собі половину спадщини Калениковичів; тільки наприкінці 20-х рр. вона виставила свої претензії. Син Богдани Дашківни Василь позвав, нарешті, Грицька Сенютича до короля на суд, а оскільки той з якоїсь причини не з'явився, узяв лист до кременецького намісника з наказом розглянути спір. Довідавшись про це, Сенютич поїхав у Вільно, нагадав монархові, що він передав його в опіку князю Костянтинові Острозькому, і бив чолом, щоб не робив йому кривди й не велів ставати перед намісником на суд. «И кому бы в чом до него было которое дѣло, – читаємо в черговому листі намісникові Якубу Монтовтовичу зі столиці, датованому 25 жовтня 1528 р., – его милость масть на него право давати и справедливость чинити, а иншии вранники наши, яко старосты, так и державцы, не мають его судити ани рядити», тому якщо Ярмолинський приїде з листом короля і буде вимагати права, то наміснику не слід викликати Сенютича, щоб не завдати йому кривди – хай судиться з ним перед князем Острозьким²⁷.

Наступні кілька років джерела знову мовчать про претензії Ярмолинських на спадщину Калениковичів. Під кінець 30-х рр. на клопотання Василя Ярмолинського монарх звелів, нарешті, кременецькому старості Грабинському вчинити йому справедливість за маєтки Ляхівці, Гулівці, Жемелинці, Семенів, Кошелівці й Триково. Староста направив Грицькові Сенютичу позовний лист із наказом за два тижні зібрати всіх учасників і стати перед ним на суд, а коли ніхто не з'явився, присудив ув'язати позивача в половину спірних маєтків і послав ув'язного, але невдовзі наказав вив'язати, у зв'язку з чим Ярмолинський знову скаржився монархові. Прибувши в Краків, Сенютич заявив там від імені родини, що позивач не міг отримати ув'язання в маєток через неявку сторони на другому рокові, бо він складався не «під стратою права», а мав лиш узяти по відповідачів децького, а далі просив скасувати попереднє ув'язання й наказати сторонам стати перед монархом на завитий рок, щоб остаточно вирішити спір. Вироком, датованим 10 липня 1538 р., монарх велів сторонам стати в Кракові, або там, де він буде з двором, через 6 тижнів після завершення земської служби, що починалася саме у Великому князівстві, на завитий рок «під стратою права», пред'явити свої

²⁶ Там само. Арк. 4–6 зв. (копія підтвердження пол. мовою).

²⁷ Там само. Спр. 6503, арк. 3 (оригінал). Остання цифра року в даті втрачена, але зазначеному в листі 2 індікту тут відповідає тільки 1528 р.

права й докази та вислухати остаточний вирок²⁸. Коли ж після руського свята Піднесення Святого Хреста (14 вересня), якраз через 6 тижнів після розпуску війська, Грицько Сенютич став від імені родини в Кракові перед королем, Ярмолинський чомусь там не з'явився і не дав про себе знати. Тож Сенюта почекав його три дні, а далі бив чолом, щоб через неявку сторони монарх залишив у силі попередній вирок. За новим вироком, датованим 28 жовтня 1538 р., родина Сенют і далі могла по-давньому тримати перераховані вище маєтки, користуючись ними як своєю власністю²⁹.

Через кілька місяців сторони знову зійшлися перед королем. Із чергового запису від 27 березня 1539 р., можна зрозуміти, що під час розгляду справи Сенютич посилався на земську давність, бо Ярмолинський, просячи допустити його матір до маєтків, доводив, що його мати потрапила разом із батьком до татар у полон і кільканадцять літ перебувала в неволі, а Сенютич заявляв у відповідь, що вийшовши з неволі, вона кільканадцять літ проживала в Короні й не домагалася маєтків. У кінцевому підсумку монарх велів Богдані Ярмолинській поставити перед новим кременецьким старостою Станіславом Фальчевським 18 свідків, з яких той мав вибрати шістьох, а її сьому, щоб учинити «тілесну присягу» на предмет того, коли вона вийшла з неволі³⁰. Десь наприкінці 1539 або на початку наступного року, після здійснення, очевидно, зазначеної присяги, Зигмунт I знову розглянув спір Богдани Дашківни з дітьми сестри й присудив їй, нарешті, половину батькової спадщини. Вислухавши вирок, Грицько Сенютич заявив, що не буде йому противитися, але зажадав віддати давній борг його батькові на суму 200 кіп гр., записаний на частині, що відходила до тітки. Король звелів протягом 24-х тижнів сплатити цю суму³¹.

14 квітня 1540 р. Станіслав Фальчевський видав у Ляхівцях лист, в якому йшлося про те, що за вироком монарха він виїхав на місце і в присутності господарських зем'ян Кременецького повіту Яцька Жабокрицького, Андрія Кунівського, Івашка Бережецького й Григорія Борківського здійснив поділ маєтків Ляхівці, Жемелинці, Семенів, Гулівці й Кошелівці між зем'янкою з Корони Богданою і її синами Ярмолинськими та зем'янином Кременецького повіту Грицьком Сенютичем і його зятями Федором Охрімовичем-Новоселецьким, Гаврилом Холонівським та Микитою Кутрівським під зарукою непорушності по 500 кіп гр. на старосту й на сторону. Під час поділу Василь Ярмолинський узяв на свою родину Семенів, Гулівці й половину Кошелівець, а Грицько Сенютич разом із зятями – Ляхівці, Жемелинці й другу половину Кошелівець³². За іншим листом старости, датованим 30 квітня 1540 р., на

²⁸ РГАДА. Ф. 389, кн. 20, л. 218–219 об. (текст листа вписаний у вирок, про який ідеться далі).

²⁹ Там же. Л. 217–220 (текст вироку).

³⁰ Там же. Кн. 23, л. 67–68 об.

³¹ ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 7, арк. 123–126 зв. (переказ змісту листа).

³² ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6347, арк. 7–8 (оригінал листа).

сплату Ярмолинськими Сенютичу кожної сотні кіп боргу відводилося по 12 тижнів³³. 23 листопада 1541 р. поділ підтвердив монарх³⁴. Тим часом Ярмолинські не поспішали віддавати гроші, у зв'язку з чим 3 серпня 1540 р. з'явився черговий лист старости в цій справі³⁵. 15 листопада Сенютич знову скаржився в Кременці, що родичі не сплатили 200 кіп гр.; виправдавшись тим, що мати хворіє, Ярмолинський домігся продовження терміну сплати, а тим часом пані Ярмолинська померла, так і не віддавши зазначеної суми. Сенютич кілька разів нагадував Василю Ярмолинському про борг, але він до самої смерті так і не сплатив цих грошей³⁶.

Домігшись успіху в боротьбі за нерухомість, Василь Ярмолинський зажадав також половини невіЛЬНОї челяді, скарбів, худоби, коней, хатніх статків та інших надбань материних батьків, у зв'язку з чим 15 жовтня 1540 р. староста позивав Федора Охрімовича й Микиту Кутрівського, господарських зем'ян Кременецького повіту, щоб на вимогу Грицька Сенютича ставали разом із ним на суд і теж відповідали позивачу³⁷, але чим закінчився цей спір, джерела мовчать.

Збирання Григорієм Сенютою материзни

Завершивши поділ із Ярмолинськими спадщини Калениковичів, Грицько Сенютич узявся за частини, що перепали його сестрам. Родини останніх охоче розставалися з цими мізерними шматками (один із них 1540 р. нараховував, як побачимо далі, усього лиш чотири дворища підданих), розташованими на поважній відстані від поселень, в яких вони проживали, оскільки доходи з них були вельми проблематичні. Збирання цих клаптів віддзеркалюють 27 документів, 14 з яких виявлено в архіві Сенют в оригіналах, 1 – у копії, а решта 12 відомі нам з «Інвентаря Ляховецького архіву». Тут є дозволи старост на відчуження та набуття маєтків («дозволені» та «оповідані» листи), «продажні» листи, виписи з книг Кременецького й Володимирського замків та канцелярії великого князя, квит про остаточний розрахунок за набуту частину тощо. Крім Ляховець, Жемелинець і Кошелівець, про які тут ідеться, у паперах як складова володінь фігурує також маєток Мехеринці, тотожний, імовірно, маєткові Триково, відомому із розглянутих вище судових вироків кінця 30-х рр. XVI ст.

Діти Нерадки Сенютянки, залишившись сиротами, за борги, нагромаджені батьками, імовірно, у зв'язку з тяганиною з Ярмолинськими, віддали дяцькові материну частку вже через три тижні після поділу з родичами (за згаданим вище «Інвентарем», 4 травня 1540 р. дворянин великого князя ув'язав

³³ ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 7, арк. 123–126 зв. (переказ змісту листа).

³⁴ Там само. Арк. 92–99 (переказ змісту листа).

³⁵ Там само. Арк. 123–126 зв. (переказ змісту листа).

³⁶ Там само.

³⁷ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6503, арк. 69 (копія позовного листа пол. мовою). Датовано 14-м індіктом, якому тут відповідає 1540 р.

Сенюту в чотири осілі дворища його племінників Холонівських за заборговані їхнім батьком 444 копи гр.³⁸), та оскільки повноліття молодших із них було далеко попереду, процес відчуження ними материзни затягнувся на кільканадцять літ.

15 травня 1543 р. кременецький староста Щасний Герцик дозволив найстаршому з Холонівських – Федору – продати свою частину³⁹, а Сенюті – купити її на вічність⁴⁰. За продажним листом, спорядженим у Кременці 16 травня 1545 р., не маючи коштів на визволення з боргів батькової спадщини, племінник відступив дядькові материзну, порухувавши її за третину свого мастку, за що й отримав за неї 300 кіп гр.⁴¹.

Наступний із братів – Іван – за листом, датованим 14 грудня 1548 р. у селі Хмелів, віддавав свою частку – разом із батьковим боргом на ній – усього лиш за 30 кіп гр.⁴², але реалізацію угоди чомусь відклали. 30 березня 1550 р. Сенюта отримав у кременецького старости Петра Семашка дозвіл на придбання тої самої частини⁴³, а наступного дня племінник видав черговий лист, де було сказано, що «не маючи чим долгов отцевских платити и отчизны своєї – имени Холоневского – высвобод[жа]ти», він з дозволу старости продав материзну спадщину за 400 кіп гр. під зарукою сплати монархові та покупцеві по 400 кіп гр. і відшкодування всіх затрат останнього «на голоє слово»⁴⁴.

Марія Холонівська 1 лютого 1551 р. оповіла володимирському підстарості Михайлові Козинському, що, отримавши від братів Івана й Федора належну їй материзну, «жадного слухного вихованя на тои части своєї мѣти не могла», тому, зваживши на те, що вони попродавали свої частини, вчинила за їхнім прикладом. Брати, прибувши з нею в замок, підтвердили дозвіл на продаж, а підстароста вніс це оповідання в книгу⁴⁵. Через тиждень, 8 лютого, дівчина повторила те саме перед кременецьким підстаростою Денисом Несвіцьким, тільки замість Федора став третій брат – Марко⁴⁶. 8 лютого 1556 р. Марія Гаврилівна у присутності володимирського і берестейського владики Йосифа, володимирського підстарости Михайла Козинського, Вовчка Жасківського, Івана Патрикія, Богдана Костюшковича-Хоболтівського та братів Федора й Івана Холонівських видала в місті Володимирі ще один лист, на цей раз уже разом із чоловіком Іваном Козинським, де знову було сказано,

³⁸ Там само. Ф. 91, спр. 61.І.4, с. 267 (регест).

³⁹ Там само. Ф. 103, спр. 6503, арк. 1 (оригінал листа). Датовано 1 індіктом, якому тут відповідає 1543 р.

⁴⁰ Там само. Спр. 6340, арк. 43 (оригінал листа). Датовано 1 індіктом, якому тут відповідає 1543 р.

⁴¹ Там само. Спр. 6503, арк. 44–45 (оригінал листа, але збереглися тільки вертикальні половини обох аркушів); ф. 91, спр. 61.І.4, с. 267 (регест).

⁴² Там само. Ф. 103, спр. 6503, арк. 31–32 (оригінал листа).

⁴³ Там само. Ф. 91, спр. 61.І.4, с. 268 (регест).

⁴⁴ Там само. Ф. 103, спр. 6503, арк. 39–40 (оригінал листа).

⁴⁵ Там само. Арк. 35 (випис із книги володимирського підстарости).

⁴⁶ Там само. Арк. 41–42 (випис із книги Кременецького замку).

що під час поділу матеріної спадщини з братами Федором, Іваном, Марком та Олехном вона отримала від них свою частину, узяла її до рук і немалий час тримала, однак не маючи ніякої користі й бачачи, що брати продали свої частини, з дозволу Семашка теж продала її за 600 кіп гр. Сенюті. За умовами продажу вона зобов'язалася під зарукою сплати монархові й стороні по 600 кіп гр. та відшкодування «на голе речення слова» всіх затрат покупця ніколи не домагатися цих володінь, зазначивши при тім, що вони становлять третину маєтку, належного їй і чоловікові⁴⁷.

14 травня 1548 р. згаданий вище Федір видав Сенюті лист на 12 кіп лит. гр. із записом їх на частині Марка (ймовірно, ще неповнолітнього)⁴⁸. 15 травня 1554 р. молодший із Холонівських оповів Семашкові, що, потребуючи коштів на викуп належної йому частини в маєтку Холонів, продав дядькові свою частину материзни, а староста на його прохання видав покупцеві листи з дозволами на продаж⁴⁹ і набуття⁵⁰. 24 травня Марко спорядив у Кременці лист, за яким відступив свою частину всього лиш за 40 кіп гр., зазначивши при тім, що рахує її за третину своїх володінь; далі він поїхав із дядьком у Вільно і бив там великому князеві чолом, щоб той велів уписати його лист у книги канцелярії. Прохання було задоволене і 5 липня 1554 р. Сенютичу видали витяг⁵¹. Завершальним акордом угоди став квит на 29,5 кіп гр., доплачених, нарешті, покупцем за придбаний масток через Волчка Жасківського, виданий Марком 18 серпня 1554 р. у с. Жасковичі⁵².

20 вересня 1558 р. Олехно Холонівський і Грицько Сенютич отримали в Семашка «дозволений»⁵³ та «оповіданий»⁵⁴ листи на продаж і купівлю останньої частини спадщини Нерадки Сенютянки. З листа, датованого в селі Новосілки 30 вересня того самого року, а наступного дня зізнаного перед урядом Кременецького замку, довідуємося, що, судячись із сусідами, слідом за братом Федором наймолодший із Холонівських заставив у чималій сумі належну йому частину маєтку Холонів; крім того, не маючи чим платити свою частину батькового боргу Сенюті, відступив йому за 150 кіп гр. материзну під зарукою непорушності угоди на 500 кіп монархові і 200 кіп стороні. У цьому ж листі читаємо, що частина, яка відчужується, становить третину маєтку продавця⁵⁵.

З частинами інших Сенютянок, які ще не встигли розпорозитися між спадкоємцями, було значно менше клопоту.

⁴⁷ Там само. Арк. 57–57 зв. (оригінал листа).

⁴⁸ Там само. Ф. 91, спр. 61.І.4, с. 268 (регест листа).

⁴⁹ Там само. Ф. 103, спр. 6503, арк. 47 (оригінал листа).

⁵⁰ Там само. Арк. 2 (оригінал листа).

⁵¹ Там само. Арк. 51 (оригінал листа).

⁵² Там само. Арк. 53 (оригінал листа).

⁵³ Там само. Арк. 61 (оригінал листа).

⁵⁴ Там само. Арк. 63 (копія листа).

⁵⁵ Там само. Арк. 65–66 (випис із книги Кременецького замку, помилково датований 1 вересня 1558 р.).

3 січня 1543 р. кременецький староста видав два «дозволені» листи – Ганні й Микиті Кутрівським на продаж належної їм материзни, а Грицькові Сенюті – на купівлю, однак укладання угоди на кілька літ затрималося. 13 липня 1547 р. Кутрівські спорядили, нарешті, лист, за яким відступали свій шматок материної спадщини за 125 кіп гр., але до вступу покупця у володіння не дійшло. За наступним листом, датованим 3 вересня (?) 1547 р. і того самого дня зізнаним у Кременецькому замку, вони віддали цю частину за 1000 кіп гр.⁵⁶.

Материзну найстаршої із сестер, судячи з реєстрів «Інвентаря Ляховецького архіву», Сенюта придбав за старостування у Кременці Семашка, тобто не раніше 1549 р., а заплатив за неї 600 кіп гр. У переліку паперів, якими супроводжувалася ця угода, зазначені дозволи старости на продаж і купівлю (13 жовтня), продажний лист Ганні й Федора Охрімовичів-Новоселецьких, споряджений ними від себе та від повнолітніх синів Андрія і Дмитра (16 жовтня), і витяг із Литовської Метрики (6 грудня)⁵⁷.

Набуття половини спадщини Івашка Калениковича

Крім половини спадщини Дашка Калениковича, Сенюти поприбирали також до своїх рук маєтки Ольшаниця, Войнигів і Жижниківці, залишені дочкою Івашка Калениковича Марією єдиному синові Мартину, народженому в шлюбі з луцьким повітником Занком В'ячковичем-Пруським. Перший із них їм продав ще сам Мартин, а інші два були придбані пізніше в його спадкоємців.

За листом, виданим у Луцьку 30 червня 1514 р. у присутності панів Василя Пива, Федька Посяговецького й Семена Бабинського, Мартин Пруський продав свій маєток Ольшаниця за 40 кіп гр. литовськими полугрошками й 50 пенязів володимирському городничому Єську Сенютичу і його дружині Ганні⁵⁸. 27 червня 1518 р. покупець отримав у Кракові від Зигмунта I підтвердження на низку набутих ним маєтків, одним з яких була Ольшаниця⁵⁹.

Під час поділу Грицька й Романа Сенютичів 1536 р. маєток, про який тут ідеться, перепав молодшому з братів⁶⁰. Віддавши половину спадщини Дашка Калениковича Ярмолинським, Григорій Сенютич оскаржив братову вдову Ганну Хом'яківну перед великим князем у тому, що вона, всупереч дільчому листові, не хотіла стояти разом із ним проти родичів і відмовлялася компенсувати йому втрату частини володінь; монарх направив цю справу креме-

⁵⁶ Там само. Ф. 91, спр. 61.І.4, с. 267–268 (реєстри листів).

⁵⁷ Там само. С. 267–268 (реєстри листів). Датування цих паперів в інвентарі 6 індиктом, якому мав би відповідати 1547 р., помилкове, оскільки Семашко став старостою не раніше 1549 р.

⁵⁸ ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 41, арк. 88–88 зв. (1634 р. Мойзеш і Костянтин Сенюти внесли лист у кременецьку земську книгу). Документ датований 2 індиктом, якому тут відповідає 1514 р.

⁵⁹ AS. Т. 3. S. 174.

⁶⁰ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6347, арк. 4–6 зв. (копія підтвердження Зигмунта I пол. мовою).

нецькому старості. З вироку Фальчевського, винесеного в Кременці 31 жовтня 1541 р. разом із господарськими зем'янами Андрієм Кунівським, Микитою Кутрівським, Федором Корницьким і підстаростою Іваном Бережецьким, довідуємося, що розглянувши скаргу без пані Сенютиної, оскільки та не захотіла стати, вони зобов'язали її віддати позивачеві із чоловікової спадщини родовий маєток Тихомль⁶¹, а Ольшаниця так і залишилася за нащадками молодшого із Сенютичів; згодом вони навіть додавали до родового імені топоантропонім Ольшаницький, утворений від назви цього маєтку.

Права на решту володінь Мартина Пруського, похідних зі спадщини Калениковичів – маєтки Войнигів і Жижниківці, за відсутності нащадків перейшли на найближчих його родичів по матері Промчейків-Корницьких. Але фінансовий стан останніх був кепський, тож цієї нерухомості почав домагатися, трактуючи її як свою «близькість», Григорій Сенютич (очевидно, у порозумінні з родичами).

Оскільки Войнигів наприкінці другого десятиліття XVI ст. перебував у заставі в кременецького повітника Боговита Шумбарського, 20 листопада 1530 р. Григорій Сенютич отримав лист монарха з наказом віленському біскупові Янушу розсудити його з Боговитином Петровичем у справі про викуп цього маєтку із застави⁶². За позовним листом королеви Бони, датованим 16 серпня 1536 р., скарга передавалася на розгляд кременецького старости Дахна Васильовича⁶³.

2 травня 1541 р. господарські зем'яни Кременецького повіту Промчейковичі-Корницькі – Федір Грицькович, його сестра Уляна разом зі своїм чоловіком Мартином та племінник Кунаш Михнович – видали Грицькові Сенютичу в селі Корниця лист, за яким, довідавшись, що княгиня Ілліна Острозька має намір домагатися в них частини маєтків⁶⁴, згідно з попередньою угодою взяли в нього на викуп своїх володінь із застави 150 кіп гр. і зобов'язалися під зарукою по 100 кіп гр. монархові та стороні після завершення справи з княгинею відступити за цю суму на вічність один із маєтків⁶⁵. 23 листопада того самого року обидва Промчейковичі і Сенюта отримали листи монарха з дозволами на продаж і купівлю селища Войнигів, яке продавці вважали тре-

⁶¹ Там само. Арк. 14 (оригінал листа).

⁶² Там само. Ф. 91, оп. 1, спр. 410.І.4, арк. 38 (оригінал листа).

⁶³ Там само. Арк. 33 (оригінал листа).

⁶⁴ 1534 р. дочка Грицька Промчейковича і Каленичанки Олена подарувала належну їй частину материні спадщини віленському біскупу Янушу, а решту заставила за 200 кіп грошів (Там само. Спр. 6346, арк. 8–8 зв.), а після смерті останнього права на частину маєтків, набутих ним у Кременецькому пов., перейшли на сестру по матері Беату Костелецьку, згодом княгиню Ілліну Острозьку (*Собчук В.Д.* Кременецька волость у XVI столітті: територія і поселення // *Записки НТШ.* Львів, 1996. Т. 231: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. С. 385).

⁶⁵ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6346, арк. 8–8 зв. (оригінал листа). Датовано 2.05.1541 р. 15 індикту (насправді це кінець 14 індикту).

тиною своєї корницької отчини⁶⁶. 6 грудня наступного року з дозволу кременецького старости покупець записав уже цей маєток своїй дружині Євфимії Василівні Патрикіївні⁶⁷, а 29 квітня 1543 р., через кілька місяців після зазначеного вище запису, Федір Грицькович, Кунаш Михнович, Олена Грицьківна та чоловік останньої Мартин Гуляницький видали в Кременці лист, за яким за 300 кіп гр. відступили, нарешті, Войнигів⁶⁸.

Набуття маєтку Жижниківці коштувало Сенюті значно більше зусиль. Потрапивши десь на початку другого десятиліття XVI ст. до татар у полон і опинившись у Білгороді, Мартин Пруський упросив Костянтина Острозького, якому раніше служив, викупити його з неволі, а затрачені князем 30 кіп гр. 1514 р., після виходу з Орди, записав своєму добродію на селі Жижниківці, де в цей час було всього лиш троє підданих⁶⁹. Згодом Грицько й Роман Сенютичі били Зигмунтові I чолом, щоб дозволив викупити їхню «близькість», і 20 травня 1533 р. отримали у Вільні королівський лист до Іллі Острозького з наказом узяти гроші й повернути маєток⁷⁰, але реалізувати свій намір не змогли.

На початку 40-х рр. на гроші, отримані від Сенюти за Войнигів, Промчейковичі викупили Жижниківці у Василя Костянтиновича Острозького⁷¹. 1543 р. Федір Промчейкович уклав із сестрою, яка на цей раз виступає під іменем Федка, та її чоловіком Мартином Корницьким⁷² угоду, за якою взяв собі урочище Борзівщина, а їй відступив свої права на частину маєтку Жижниківці⁷³, після чого родина Уляни-Федки перебралася, очевидно, в це поселення на постійне проживання, оскільки починає користуватися топоантропонімом, утвореним від його назви⁷⁴. 1556 р. Єсько Маскович Жижниківський та його сестра Оксинія Масківна разом зі своїм чоловіком Андрушком Володиевським, які доводилися, очевидно, Уляні й Мартинові, сином, дочкою і зятем, відступили належну їм частину Жижниковець, третину – на вічність, а решту – у певній сумі грошей – князеві Острозькому⁷⁵, а Степан, Михно й Борис Корницькі, сини Федора Кунашовича, і їхня мати Кулина

⁶⁶ Там само. Ф. 91, спр. 410.I.4, арк. 48, 51 (оригінали листів); ф. 103, спр. 6328, арк. 1 (копія листа латиницею).

⁶⁷ Там само. Ф. 91, спр. 228.V.3, арк. 18 (копія листа пол. мовою), 19–19 зв. На оригіналі прочитується фрагмент дати «чотыридесят второго мця декабря», у копії зазначено, що рік видерто. З. Л.-Радзимінський на оригіналі дописав повну дату, яку йому вдалося ще, очевидно, відчитати.

⁶⁸ Там само. Спр. 228.V.3, арк. 20–23 (копії листа рус. і пол. мовами).

⁶⁹ AS. T. 3. S. 114–115.

⁷⁰ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6343, арк. 2 (оригінал листа).

⁷¹ Там само. Ф. 91, спр. 228.V.3, арк. 20–23 (копії листа про продаж маєтку Войнигів рус. і пол. мовами).

⁷² У паперах, пов'язаних із продажем Войнигова, Олена Грицьківна значиться під іменем Уляна, поряд із нею фігурують чоловік Мартин Гуляницький та діти (див. вище).

⁷³ Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, rkps nr 88. – S. 24.

⁷⁴ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6343, арк. 25–25 зв., 33 (зять Андрушко, 1558); спр. 6503, арк. 5–5 зв. (син Юсько, 1556), арк. 55 (чоловік Мартин, 1556).

⁷⁵ Там само. Арк. 5–5 зв., 9–11 (оригінали продажного й заставного листів).

Григорівна 30 (!) лютого 1558 р. спорядили в Кременці лист, за яким свою частину того самого маєтку продали за 200 кіп гр. Сенюті-Ляховецькому⁷⁶. Таким чином, Григорій Єськович знову зіткнувся з могутнім сусідом.

16 серпня 1558 р. пан Сенюта прислав до кременецького старости Петра Семашка свого слугу зі скаргою, що князь Острозький захопив третю частину маєтку Жижниківці, придбану ним у Корницьких⁷⁷. А 25 серпня уже виклопотав лист Зигмунта Августа у відповідь на свою скаргу про те, що недавно з невідомих причин Острозький відібрав у нього третину маєтку Жижниківці, придбану в зем'ян Корницьких на вічність, та ще одну частину, яку останні тримали в «презиску» від Андрушка (очевидно, чоловіка Оксинії Масківни) й спустили йому разом із підданими, пожитками й полями панського двору. Тож король велів князеві віддати обидві частини й нагородити Сенюту за кривду⁷⁸. У наступному нагадуванні великого князя, датованому в Городні 5 липня 1559 р., читаємо вже цілий букет скарг Сенюти на Острозького: князь незаконно відбирає ґрунти маєтку Кошелівці й садить собі в його діброві Риковій над річками Случ і Полтва людей; кузьминські бояри Мойсейківські й Зозулинські засипали на Случі до кошелівецького берега став і чинять різні кривди; минулого року князь забрав дві частини маєтку Жижниківці, одну з яких Сенюта купив у Корницьких, а іншу взяв у них у певній сумі грошей; князь забирає також до Жижниковець ґрунти маєтку Ляхівці; кузьминський урядник Василь Рай, якому підпорядковується маєток Жижниківці, розкопав став ляховецького підданого й виловив рибу, а також забрав худобу ляховецьких людей; піддані князя з придбані ним частини села Жижниківці вирубили в діброві Сенюти багато бортного дерева; отчизні люди й невільна челядь Сенюти, зашкодивши йому або заборгувавши гроші, повтікали до маєтку Жижниківці і князь не хоче видавати їх⁷⁹.

Боротьба Сенюти з Острозьким завершилася відмовою останнього від свого надбання. 2 грудня 1559 р. Костянтин Костянтинович видав у Дубні лист, за яким на прохання Григорія Єськовича відступив йому «по близькості» дві частини маєтку Жижниківці, узяті в Юська Мацьковича Жижниківського та Оксинії й Андрушка Володиевських на час до кінця їх життя в сумі 1000 кіп гр., з огляду на те, що це поселення знаходиться поряд із його маєтком Ляхівці, у тій самій сумі і з тим самим правом, з умовою в разі викупу їх нащадками відшкодувати всі затрати «без всякого доводу правного, толко на преречене слова пана Григоря Сенюты або потомков его» і повернути заставну суму⁸⁰. За іншим листом, спорядженим у Дубні й 10 грудня 1559 р. особисто визнаним у Кременецькому замку, придбану в Жижниківських на

⁷⁶ Там само. Арк. 24 (копія листа на польській мові).

⁷⁷ Там само. Арк. 48 (копія випису з книги Кременецького замку пол. мовою).

⁷⁸ Там само. Арк. 44 (оригінал листа).

⁷⁹ Там само. Спр. 6340, арк. 32–32 зв. (оригінал листа) арк. 31–31 зв. (копія листа пол. мовою).

⁸⁰ Там само. Спр. 6343, арк. 46–47 (оригінал листа); ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 6, арк. 78–79 (випис із книги Кременецького замку 1559 р., 1578 р. внесений у земську книгу).

вічність третю частину маєтку Жижниківці князь продав Сенюті-Ляховецькому за 500 кіп гр.⁸¹ 5 грудня 1559 р. Острозький писав із Дубна кузьминському наміснику Василеві Раю, а в разі відсутності його в Жижниківцях особі, поставлений тут урядником, що продав це надбання Сенюті-Ляховецькому і посилає свого комірника Кирила Товмачевича-Борківського ув'язати покупця, але з умовою не тримати отчичів князя, що переселилися сюди, та вільних «незасиділих» людей у разі їх бажання піти до якогось іншого княжого маєтку⁸².

Спір за маєток Пруси

Кільканадцять літ Григорій Сенюта настирливо домагався – спочатку з братом Романом, а після його смерті сам – розташованого в Луцькому повіті маєтку Пруси⁸³, трактуючи його теж як спадщину Калениковичів, а відтак і свою «близькість».

У листі Зигмунта І луцькому старості Федору Чорторийському, датованому в Кракові 20 листопада 1530 р., читаємо, що Грицько Сенюта, службеник брацлавського і вінницького старости князя Іллі Острозького, разом зі своєю братією скаржився великому князеві на волинського зем'янина Яцька, «штож дей он держить близкость их имѣнье Прусы нѣтъ въдома которымъ обычаемъ и того им поступити ся не хочет, в чомъ же дей имъ от него кривда и шкода великая ся дѣеть», у зв'язку з чим монарх велів, щоб староста поставив його перед собою «и о томъ межи ними досмотрел и справедливость тому вчинил водле нынешних прав нашихъ»⁸⁴.

Хоча до суду й не дійшло, усвідомлюючи труднощі, які на нього чекають, Яцько надумав продати сумнівний маєток, а коли чутка про це дійшла до Сенютиного пана, той виявив бажання купити його. 23 травня 1531 р. Ілля Костянтинович писав із Вільна «брату и приятелю нашему пану Прускому, землянину господаря короля его милости»:

«Слышали есмо, иж Ваша милость продает имѣне свое Пруску, а прото естлибы Ваша Милость мял волю тое имѣне кому иншому продати, ино мы жедает твоей милости, абы твоя милость рачил того имѣня нам зычити и его не продавати никому до тых часов, поки мы сами, даст Бог, на Вольни будем, а кгда там, даст Бог, на Вольни будем, мы с твоею милостью о тое имѣне ся сторгуем, а то бы твоя милость рачил вчинити для жеданя нашего, яко брат и приятел наш, а мы также для твоей милости вчиним, в чом ся колвек могом твоей милости згодити»⁸⁵.

⁸¹ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6343, арк. 51 (випис із книги Кременецького замку). Лист датовано тільки роком.

⁸² Там само. Арк. 51 (оригінал листа).

⁸³ Тепер село Зарічне Гошанського р-ну Рівненської обл.

⁸⁴ AS. T. 3. S. 366.

⁸⁵ Ibid. S. 362. Видавець схилився до думки, що цей лист, датований лише днем і місяцем, з'явився, скоріше за все, 1530 р., але судячи з того, що тоді ще жив Костянтин Іванович († 10 серпня 1530 р.), сумнівно, щоб молодий Острозький займався купівлею маєтку.

Оскільки до продажу не дійшло, Сенюта далі скаржився на Яцька, не визнаючи за ним навіть права на топоантропонім, похідний від назви спірного мастку (у документах, які з'явилися з його ініціативи, той фігурує тільки під особистим іменем). У листі, датованому у Вільні 19 червня 1536 р., король знову велів князю Чорторийському розглянути спір волинських зем'ян Грицька й Романа Сенют із зем'янином Луцького повіту Яцьком, на якого вони «вжо не однокрот» скаржаться за «близкість ихъ на имя Прусы», і вчинити їм справедливість, «жебы они о том собѣ невинне не шкодовали и намъ о том больш не жаловали»⁸⁶. Наступне послання в тій самій справі, видане в Кракові 23 березня 1540 р., адресоване вже маршалкові Волинської землі і володимирському старості князю Федору Сангушковичу, і хоча в ньому сказано, щоб у разі відмови оскарженого стати перед судом князь «Грицку Сенютичу и братьи его сказанье наконец учинил водле обычаю права земьско-го, жебы они намъ больши того о томъ не жаловали»⁸⁷, до розгляду спору знову не дійшло. Однак до розгляду спору знову не дійшло. За черговим позовом, датованим у Вільні 30 січня 1541 р., Сенюта хотів «очевисто мовити» з Яцьком, якого оскаржував у захопленні, крім мастку Пруси, срібла, золота, шат, невідомої челяді та чималої кількості інших статків на 300 кіп гр., уже перед монархом. У разі відмови відповідача стати до права на рок, визначений позивачем, великий князь грозив притягнути його силоміць («въдай певно, ижъ пошлемъ децкого нашего и кажем тебе перед нами ку праву поставити»)»⁸⁸.

3 березня 1543 р. король писав із Кракова новому луцькому старості князю Андрію Сангушковичу-Коширському, щоб «без каждое отволоки» вчинив Сенюті справедливість із Яцьком, звинуваченим у захопленні мастку Пруси і всіх рухомих речей (срібла, грошей, шат, коней, бидла, пашні, невідомої челяді) покійного Мартина Пруського, брата позивача⁸⁹. 8 серпня того самого року староста видав позов із наказом Яцькові стати перед ним на рок, на який Сенюта покличе⁹⁰. Коли обидві сторони з'явилися на суд, Андрій Михайлович, не чинячи їм розправи, склав новий рок – «под страченемъ права» – «на съемъ Луцкий на прийдучой недѣли посту теперешнего». З'їхавшись на вказану дату (2 березня 1544 р.) до Луцька, за порадою приятелів Сенюта і Пруський «тоть рок ни во што промежку себе обернули», зійшовшись на тому, що будуть судитися перед князем маршалком (тобто Федором Андрійовичем Сангушковичем), як тільки-но той повернеться від монарха, нічим не зволікаючи, і «што его милость промежку нас найдетъ, – читаємо далі, – маем терпити и на том престати». Сторона, яка порушить цю домо-

⁸⁶ Archiwum książąt Sanguszków w Sławucie / Wyd. przez B. Gorczaka. Lwów, 1890. T. 4: 1535–1547. S. 37.

⁸⁷ Ibid. – S. 240. Разом із цим листом видано також позов (ibid. – S. 239).

⁸⁸ Ibid. – S. 272–273.

⁸⁹ Ibid. – S. 338.

⁹⁰ Ibid. – S. 363.

вленість, не тільки втратить предмет спору, а й сплатить монархові заруку на 300 кіп гр. Угоду скріпили своїми печатками свідки – луцький владика Федосій та пани Звір, Михайло Козинський і Єсько Єсениницький, які й були згаданими вище безіменними «приятелями»⁹¹. Готуючись до зустрічі перед Федором Сангушковичем, сторони намагалися заручитися підтримкою інших осіб, свідченням чого є три листи, два з яких адресовані князеві прихильниками позивача, а один – відповідача.

Семен Миткович Бабинський, очевидно добре поінформований у предметі спору, оскільки село Пруси межувало з його маєтком Бабин, у своєму посланні, складеному 4 травня 1544 р., бив князеві чолом і на прохання Сенютича, якого називає своїм братом, оповідав: «Якож ест правда, штож тое имъне его милость пан мой милостивый небожчик князь Костянтин [Острозький. – *Авт.*] дал был его мнѣ, тое имъне Прусы, а так я, милостивый княже, слышачи тое, штож тыи дѣти Сенютичи близки ест к тому имъню, и дал есми тому покой, а так его милость пан мой милостивый князь Костянтин дал пану Яцку тое имъне Прусы до тых часов, покул оныи дѣти будут мѣт лѣта свои», тепер же Яцко не хоче повернути маєток. Далі сказано: «А так я вашей милости, пану моему, за то покорне чолом бью, рачи ласку свою панскую вчинити а для покорного чолом битя моего то вдѣлати межи ними а тому Григорю Сенютичу добрый а ласкавый россудок свой панский чинити, яко въ их близкости, штож я тую ласку вашей милости, пану моему милостивому, буду отслужоват поволными послугами моими, в чом будет воля и росказане вашей милости»⁹². У листі Федора Промчейковича-Корницького, з яким він послав до князя свого сина, зазначено тільки, що Грицько Сенютич є його родичем і він міг би підтвердити це «очивисте», але «з Божого допущення за нефартуною моею, – читаємо далі, – естемъ на тот час вельми форъ», а Яцько, який тримає маєток Пруси, «не есть намъ жадным кровнымъ»⁹³.

Жидичинський архімандрит Макарій у посланні, написаному в монастирі 29 травня 1544 р., зі слів покійної матері повідомляв Сангушковичу, що Яцьків дід Іван В'ячкович-Пруський мав четверо синів та дочку Василису, Яцькову матір, якій мати Макарія доводилася тіткою, але троє синів були бездітними, а четвертий мав сина Мартина, після смерті якого, теж бездітного, його маєток залишився Яцькові. «А так, милостивый княже, якож добре того свѣдоми ваша милость, иж теперешних часовъ немало панов радных домовъ опало по нефартуни их, гдеж и мы, милостивый княже, не по тому

⁹¹ Ibid. – S. 377–378.

⁹² Ibid. – S. 245–246. Зазначено тільки день і місяць появи листа. На основі згаданого вище листа монарха Ф. А. Сангушковичу 1540 р. видавець датував його тим самим роком, та якщо перенести його на чотири роки пізніше, як ми тут і зробили, він органічніше вписується в перебіг суперечки.

⁹³ Ibid. – S. 248. Із викладених вище міркувань видавець датує цей лист, у якому час його появи не зазначено, травнем 1540 р., але, як і попередній, він з'явився, скоріше всього, на чотири роки пізніше.

вже, якъ предки наши мелис на именахъ своих, и иных много князей, панов много подпало», – скушно писав архімандрит і бив чолом, щоб залишити таки Яцька Пруського при материзні, «бо, милостивый княже, ачколве есми парсуна духовная, а ведже естлибы на то прийти мѣло, про тую правду и кривност мою, абых не былъ в томъ, и присягою моею телесною того поправити готовъ, бо, милостивый княже, есть власне кривный наш»⁹⁴.

Федір Сангушкович склав сторонам рок на сьому суботу і 2 червня 1544 р. розглянув у Володимирі їхню справу. Ставши перед князем, позивач знову скаржився, що відповідач «нет ведома в которыи обычаи» тримає маєток Пруси, що становить його «близькість», а той відповідав, що це його власність, до якої суперник не має відношення. Сенюта висунув вимогу, щоб Пруський пояснив, «по чому а зачим оные Прусы держит», а той зажадав у відповідь, щоб позивач показав, на якій підставі домагається маєтку і чому тривалий час мовчав за нього. Григорій Ськович пояснив, що «того молчал час немалыи для тых причин, иж есми былъ малъ», а пізніше скаржився на Пруського й брав до нього листи, та коли той заявив, що ніколи їх не бачив, не зміг показати жодного доводу того, що обсилає його цими листами. Далі Сенюта виклав свою версію «близькості» до спірного маєтку, за якою дочка Івашка Калениковича на ім'я Марія, його двоюрідна тітка, була замужем за Занком Пруським і мала з ним сина Мартина, який «умер, плоду не оставивши», а оскільки останній був йому і Промчейкам кровним і їм уже дісталися залишені ним маєтки Войнигів, Жижниківці й Ольшаниця, то й Пруси мали б на них перейти як отчина Калениківни. Яцько підтвердив, що Калениківна, яка доводилася Сенюті двоюрідною тіткою, а Промчейкам – рідною, справді була за його дядьком Занком, що він узяв за нею Войнигів, Жижниківці й Ольшаницю та що мав із нею сина Мартина, а коли той помер, спадщина Калениківни перейшла на її кровних Федька і його брата Промчейків. Сенюта ж, продовжив він, не будучи до неї настільки близьким, як останні, з їхнього дозволу викупив заставлене Мартином село Войнигів. Таким чином, усе внесення Калениківни повернулося вже до її родичів, а маєток Пруси був отчиною Занка і його братів, у яку він увів свою жінку, і належить Яцькові як нащадкові Пруських. Далі Яцько пояснив, що Івашко В'ячкович-Пруський мав п'ятеро дітей – Окушка, Яцька, Занка й Івана та дочку Василису, але троє з них померли бездітними, а Занко залишив сина Мартина, що теж не мав нащадків, тому Яцько як син Василиси й успадкував Пруси. Оскільки ж позивач далі стояв на своєму, відповідач зажадав, щоб він підтвердив свої претензії відповідними документами «и всею землею кн[я]ж[а]ты и паняты тутошними на Воляни, которыи с того добре сут сведоми», а коли Сенюту запитали, які має доводи, він відповів, що про це знає Грицько Промчейкович, поставлений ним як свідок, але той сказав, що за

⁹⁴ Ibid. S. 246–247. Видавець відніс цей лист, датований тільки днем і місяцем, на 1540 р., але він органічніше вписується в події чотирма роками пізніше.

Войнигів, Жижниківці й Ольшаницю правда, а за Пруси «не сведом есми, абы то было тетки ихъ Калениковны». На питання, чи є ще який доказ, Сенюта промовчав. Пруський продовжив, що позивач невинно притягав його до права, бо якби маєток Пруси і належав Калениківні, то залишився б Промчейковичам, оскільки вона була їм рідною тіткою, а Сенюті – двоюрідною, і саме вони доводили б свої права, та Промчейковичі добре знають, чий він насправді, і не вступають в отчину Пруських, «не так, какъ ты», кинув він Сенюті і попросив суд залишити його при материзні. Тоді Сенюта заявив, що відповідач не сестренець Пруських, а на питання, звідки він знає це і чий же тоді Яцко син, відповів: не знаю, «однож как есми был мал, matka мне малому поведила, иж бы в tych чотырех братов сестры не было. А так по поведаню матки моеи, так как мне поведала, и присягнути бых на него хотел, иж он не сын Василисы ане Прускихъ сестренец». «Мы то порозумевши, – читаємо у вироку Федора Андрійовича, – иж што ся дотычет оного имени Прус, вже то мает конец свои». Справа була викладена в листі й передана «на розумене и вирок г[оспо]д[а]рский». На остаточний розсуд сторонам слід було з'явитися у Вільні перед монархом через 6 тижнів після його приїзду у Велике князівство, а якби він не прибув, то через 8 тижнів після святого Петра мали стати перед панами-радами, хто з них буде в цей час у столиці⁹⁵.

Чи їздив пан Сенюта до Вільна, джерела мовчать, а про маєток Пруси, якого він так настирливо домагався, відомо, що під час ревізії 1545 р.городова повиність із нього на Луцький замок лежала вже на Михайлові Козинському⁹⁶.

Боротьба за межі маєтків

Після поділу спадщини Калениковичів почалася боротьба Сенюти з родичами за межі. З позовного листа Станіслава Фальчевського пану Василеві Ярмолинському, тепер уже господарському зем'янину Кременецького повіту, виданого в межах вересня 1542 – серпня 1543 р., довідуємося, що, за скаргою Григорія Єськовича, піддані відповідача «подерли» в його дібровах бджіл і вкрали зі ставу лебедя, урядники силоміць забрали зі спільного жемелинського млина 50 мірок жита й стільки ж пшениці, семенівський урядник на землі маєтку Жемелинці гвалтом узяв багато сіна, а крім того Ярмолинський потравив жемелинську пашню на півтори тисячі кіп збіжжя⁹⁷. Оскільки непорозуміння продовжувались, Сенюта скаржився монархові і 22 червня 1547 р. отримав лист, за яким справа передавалась на розгляд комісарів. 15 серпня 1547 р. сторони виїхали на спірний ґрунт над р. Семенівкою проти

⁹⁵ ЛНБ ВР. Ф. 103, оп. 1, спр. 6386, арк. 4–7 (випис із судових книг маршалка Волинської землі і володимирського старости князя Федора Сангушковича).

⁹⁶ Ревізія Луцького замку // Литовська Метрика. К., 2005. Книга 561: Ревізії українських замків 1545 р. / Підгот. В. Кравченко. С. 141 («городня пана Бабиньского з Бабина а Богуриньскихъ з Богурина, Посеговскихъ с Посегвы, Михаила Козиньского с Прусь»).

⁹⁷ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6504, арк. 1–2. Місяць у даті втрачено, збереглися тільки день (31-й) та 1 індикт, якому тут відповідає 1542/1543 р.

села Семенів. Сенюта вивів як приятелів Климента Боговитина й господарського дворянина Івана Бережецького, Василь Ярмолинський – від себе та від братів Юхна й Северина та від сестер – Гнівоша Яловицького й Андрія Кунівського, а суперарбітром обрали кременецького старосту Щасного Герцика. Позивач звинуватив відповідачів у тому, що вони гвалтовно перейшли через живу границю – р. Семенівку – і вступили в жемелинську землю, порушивши тим самим дільчий лист і потрапивши в заруку, але на прохання приятелів відпустив усі заруки й «презыски», а Ярмолинський віддав йому за це свою половину в старому й новому жемелинських ставах на р. Полтві. Межу між маєтками почали від впадіння Семенівки в Полтву й повели серединою річки аж до «звічистого» гостинця, що біг через Семенівку від села Новоставці мимо урочища Круглиця до села Тарнавка, далі цим гостинцем до дороги на Білогородку, потім дорогою від Тарнавки до Жемелинець аж до долини, що йде до болота Грузького, з якого виходить р. Жашелиця, а Жашелицею до її устя в Горинь. Непорушність межі гарантували зарукою по 1000 кіп гр. монархові й стороні та зобов'язанням відшкодувати на «голе слово» усі шкоди⁹⁸. 25 листопада того самого року граничний лист підтвердив монарх⁹⁹.

Незабаром після розмежування володінь Василя Олександровича не стало. Середній із Ярмолинських – Матей теж пішов, мабуть, слідом за старшим братом, оскільки згадок про нього вже немає. У результаті спадщина Богдани Дашківни опинилася в наймолодшого з синів, а щоб надовше закріпити її у своїх руках, той переписав, очевидно, материн заповіт. За цим документом, датованим у Ярмолинцях 26 липня 1537 р., тобто за три роки до поділу із Сенютами, а 27 березня 1563 р. підтвердженим на клопотання Северина Олександровича королем, Богдана Дашківна передала йому всю свою половину отчини в Кременецькому повіті на Волині в складі Семенова, Гулівець і половини Кошелівець, яку відсудила вже начебто в сестри Ганни та її синів Грицька й Романа Сенютичів, у сумі 2000 кіп гр. з умовою ділитися нею з братами й сестрами чи їхніми нащадками тільки після сплати ними зазначених грошей¹⁰⁰.

⁹⁸ ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 41, арк. 107–110 зв. (1634 р. Криштоф Сенюта-Ляховецький вніс лист у кременецьку земську книгу).

⁹⁹ Там само. Кн. 7, арк. 92–99 (переказ змісту листа); ЛНБ ВР. Ф. 103, оп. 1, спр. 6282, арк. 23–26 (випис із кременецької земської книги з переказом змісту листа). Появі граничного листа передували лист братів Ярмолинських від 15.07.1547 р., де зазначено, що Сенюта позивав їх за захоплення жемелинського ґрунту і вони домовилися з'їхатися до р. Семенівки проти села Семенів на комісарський суд і вислати своїх сестер, та лист про приятельський розбір суперечки, датований 10.08.1547 р. (згадки див.: ЦДІАУК. Ф. 22, кн. 7, арк. 92–99).

¹⁰⁰ РГАДА. Ф. 389, оп. 1, кн. 38, л. 406–408. Під час фальшування тестаменту пан Ярмолинський не мав, імовірно, під руками документів, пов'язаних із поділом спадщини Калениковичів, безпосередньої участі в якому, як можна зрозуміти з викладеного вище, він не брав і не знав його деталей, унаслідок чого допустив кілька грубих неточностей, які й видають його.

У 50-х рр. Ярмолинський узявся за освоєння межиріччя Семенівки й Турівки, на два десятки кілометрів витягнутого з північного заходу на південний схід, зокрема 1554 р. почав залюднювати урочище Кругла на лівобережному верхів'ї Семенівки, де осадив нові села Рідка й Волиця (вважаючи, очевидно, ґрунти урочища, відділені від основного масиву межиріччя довгою долиною, що відходила від долини р. Семенівки, частиною маєтку Семенів, хоча насправді вони становили отчину Марухни з Лешницьких Тороканівської, власниці маєтку Новоставці)¹⁰¹.

Сенюта теж намагався заселити маєтки, успадковані після Калениковичів, та суміжні з ними ґрунти. На правому березі Семенівки він осадив нове село Денисівка¹⁰², а вище нього в урочищі Поляхове – ще одне поселення, однойменне з урочищем¹⁰³. Ці землі Григорій Єськович вважав, очевидно, складовою Жемелинського маєтку, хоча друге з поселень явно виходило за межі 1547 р. Паралельно він освоював також межиріччя Полтви і Турівки (тепер р. Уліяни), яке тяжіло до родового маєтку Вовчківці, щоб дійти так до Случі й з'єднати ці простори з маєтком Кошелівці в єдиний масив. Наприкінці 50-х рр. на правобережжі Полтви з'являються нові села Коров'є, Михнівці й Котюжинці. За реєстром вибирання сребщини, складеним 20 вересня 1561 р., у першому з поселень шість підданих платили податок від вола, один – від сохи і двос – від городу, у другому – троє від вола, а третє, відібране вже на цей час Костянтином Острозьким, нараховувало аж 11 підданих¹⁰⁴. На р. Турівці на межі з маєтком Семенів на початку 60-х рр. з'явилося нове село Турівка¹⁰⁵.

Освоєння ґрунтів, віддалених від осередків маєтків, а особливо суміжних із ними «нічийних» земель супроводжувалося загостренням боротьби за межі, що доходила аж до знищення нових сіл. На початку березня 1563 р., уже після смерті Григорія Сенюти-Ляховецького, його вдова Мілка Патрикіївна і син Федір скаржилися у Кременці, що Ярмолинський наслав на село Турівка і забрав до маєтку Волиця всіх мешканців цього поселення разом з їхніми «ізбами» й маєтністю, а крім того, уселяючи своїх людей, вирубав і спустошив Жемелинську діброву. Службник підстарости Сидір Остафійович, якого брали вижем, оповів потім, що в Турівці бачив місця, на яких раніше сто-

¹⁰¹ 1578 р. Марина з Лешницьких, на цей час уже дружина князя Юрія Пузини, відсудила ґрунт Кругла, на якому розташовувалися село Рідка й волиця Минцівці. У пред'явленому нею листі службника кременецького підстарости Федора Русина, датованому 7.01.1555 р., зафіксовано слова Ярмолинського про те, що він тримає вже цей ґрунт мало не рік (!) і далі буде тримати (ЦДІАУК. Ф. 22, оп. 1, кн. 6, арк. 37 зв. – 40). Див. також: *Собчук В. Д.* Проблема достовірності текстів двох привілеїв великого князя литовського Вітовта 20-х рр. XV ст. (у контексті спорів за межі маєтків у верхів'ях Случі й Полтви) // Наукові записки. Зб. праць молодих вчених та аспірантів. К., 2009. Т. 19, кн. 1. С. 57.

¹⁰² ЦДІАУК. Ф. 21, оп. 1, кн. 9, арк. 136.

¹⁰³ Там само. Арк. 112 зв. – 113.

¹⁰⁴ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 17 / Іс, 1953, арк. 23–27 (копія реєстру пол. мовою).

¹⁰⁵ ЦДІАУК. Ф. 21, оп. 1, кн. 9, арк. 112–112 зв. Запис датовано 12.03.1563 р.

яли будинки людей, а у Волиці – ті «ізби»; підтвердилося також і спустошення діброви¹⁰⁶. Через кілька днів посланець Сенют знову був у Кременці. На цей раз ішлося про те, що сусід наслав уже на поселення Поляхове і забрав звідти до поселення Рідка «ізби» тамтешніх мешканців з усіма їхніми статками, а мешканці повтікали. Згаданий вище виж свідчив, що їздив на селище Поляхове і бачив там печища¹⁰⁷. 1 липня 1563 р. пані Сенютина скаржилася, що піддані Северина Олександровича з його волі перейшли через р. Семенівку, яка була «звичистою» границею, напали на її маєток Денисівка і забрали все село з людьми, хатами й токами¹⁰⁸.

Після загибелі Ярмолинського влітку 1563 р. в поході князя Дмитра Вишневецького на Волощину¹⁰⁹ залишені ним маєтки на деякий час опинилися в руках його вдови Ганни з Кунівських, а наприкінці 60-х рр. потрапили до князя Костянтина Вишневецького¹¹⁰. Новий сусід 1570 р. захопив належну Сенютам половину маєтку Кошелівці¹¹¹, а далі, перейшовши через р. Семенівку, осадив на грунтах маєтку Жемелинці нове село Бережинці¹¹², унаслідок чого після деякого затишшя Сенютам знову довелося боротися за свої володіння, що походили зі спадщини Калениковичів, але цей сюжет виходить уже за межі нашої статті.

Крім Ярмолинських, у досліджуваний нами час Сенюти-Ляховецькі конфліктували за межі спадщини Калениковичів і з князями Острозькими. Перша спроба розмежування з останніми, як зазначено вище, була зроблена ще на початку 30-х рр. XVI ст., коли на основі свідчень бояр Красилівського замку Ілля Костянтинович визнав межу з маєтком Кошелівці серединою р. Клітної. Наприкінці 50-х рр., коли Костянтин Костянтинович приступив до інтенсивного освоєння верхів'їв Случі, де потім сформував окрему волость із цент-

¹⁰⁶ Там само.

¹⁰⁷ Там само. Арк. 112 зв. – 113. Запис датовано 17.03.1563 р.

¹⁰⁸ Там само. Арк. 136.

¹⁰⁹ Остання прижиттєва згадка про Северина Ярмолинського – у зв'язку з підтвердженням згаданого вище материного заповіту (він фігурує тут як служебник князя Дмитра Вишневецького), датована 27.03.1563 р. (РГАДА. Ф. 389, оп. 1, кн. 38, л. 406–408). З королівського листа від 15.08.1564 р., довідуємося Андрій Човганський (одружений з дочкою Василя Ярмолинського) побив дворянина Тимофія Головню, який їздив до нього в справі Ганни Северинової Ярмолинської за маєтки Семенів і Гулівці; потім він їздив до Варшави на суд, але, не ставши до права, виїхав із королівського двору, унаслідок чого був «виволаний» із Великого князівства Литовського, а тепер із допомогою князя Острозького виклопотав прощення вини й звільнення від кари (там же, кн. 39, л. 585 об. – 586 об.). Судячи з перебігу цих подій, Ганна Андріївна вже близько року господарювала в чоловікових маєтках.

¹¹⁰ За свідченням возного, 20.05.1568 р. мешканці сіл Гулівці й Семенів оповіли йому, що маєтки Семенів, Гулівці, Турівка й Бісівка тримає князь Костянтин Вишневецький (Історія Теофіпольщини: Історичний нарис та зб. док. Центрального державного історичного архіву України м. Київ. – Хмельницький, 2003. Т. 1: Давні акти. С. 380–381).

¹¹¹ ЛНБ ВР. Ф. 91, од. зб. 61.І.4, с. 288–289 (регести).

¹¹² Історія Теофіпольщини... Т. 1. С. 144–145.

ром у місті Базалія, Григорій Єськович почав оскаржувати могутнього сусіда в захопленні землі маєтків Вовчківці й Кошелівці.

У записі в книзі Кременецького замку від 16 серпня 1558 р., читаємо, що Сенюта присилав скаржитися на Острозького за захоплення в нього ґрунту маєтку Кошелівці й осадження на ньому двох сіл, а виж, який виїздив на місце, засвідчив потім, що люди князя поставили на землі сусіда за безіменною рудкою слободи, покосили сіножаті й поорали ниви, і в діброві Риковій над р. Полтвою, «між озерами», він бачив дві хижі¹¹³. 5 липня 1559 р. на скаргу Григорія Єськовича монарх нагадував Костянтиніві Костянтинівичу, щоб не захоплював землі маєтку Кошелівці й не осаджував людей у діброві Риковій над Случчю й Полтвою¹¹⁴. 12 січня наступного року служебник кременецького старости Дахно Головинський, який їздив на огляд збитків, завданих Сенюті кузьминським урядником Острозького Василем Раєм, свідчив, що в одного підданого бачив розкидану до половини «ізбу» та порубане дерево, а в іншого – спалену стайню¹¹⁵. У реєстрі вибирання сребщини 1561 р. зазначено, що Острозький відібрав у Сенюти село Котюжинці, яке нараховувало 11 сімей підданих¹¹⁶. Близько того самого часу віленський воевода Миколай Радивил писав князю, щоб заборонив кузьминському уряднику осаджувати на ґрунті маєтку Вовчківці села і повернув 150 свиней, захоплених у людей Сенюти¹¹⁷. 7 липня 1562 р. пані Сенютина-Ляховецька вже як вдова скаржилася в Кременці, що кузьминський бояринин Лук'ян Мацевич наїхав на маєток Михнів і вивів звідти 200 голів рогатої худоби, 30 коней і 20 свиреп, а боярин Василь Рай – на вовчківський і кошелівецький ґрунти, де забрав чотири плуги волів із «залізами» й погоничами¹¹⁸. Далі гострота стосунків між сусідами спадає, кілька років скарг немає, а в тих, які з'являються пізніше, буде йтися про кривди, заподіяні ще на початку 60-х рр.¹¹⁹, але заселення спірних земель продовжувалося. У нагадуваннях кременецького старости Миколая Збараського¹²⁰ та уряду кременецького земського суду¹²¹ князеві Острозькому, датованих 4 жовтня 1569 р., ідеться вже про вісім нових сіл на ґрунтах маєтків Вовчківці й Кошелівці. Спір затягнувся на кілька десятиліть, і 1628 р. внуки Григорія Сенюти-Ляховецького судилися ще з князями Жаславськими як спадкоємцями Острозьких за землі маєтків Вовчківці й Кошелівці¹²².

¹¹³ ЛНБ ВР. Ф. 103, спр. 6340, арк. 33 (випис 1635 р. із кременецької замкової книги).

¹¹⁴ Там само. Арк. 31–31 зв. (копія листа пол. мовою), 32–32 зв. (оригінал листа).

¹¹⁵ Там само. Арк. 30 (оригінал листа вижа).

¹¹⁶ Там само. Спр. 17 / ІС, 1953, арк. 23–27 (копія реєстру пол. мовою).

¹¹⁷ Там само. Спр. 6340, арк. 48 (оригінал листа). Датовано 7 березня. Рік не вказано.

¹¹⁸ Там само. Арк. 51 (випис із книги Кременецького замку).

¹¹⁹ Зокрема, у нагадуванні короля від 5.12.1570 р., крім осадження 8-ми сіл, сказано також про наїзд 1562 р. (там само. Арк. 64–64 зв.).

¹²⁰ Там само. Арк. 19 (копія пол. мовою), арк. 56 (оригінал).

¹²¹ Там само. Арк. 59 (оригінал листа).

¹²² Там само. Спр. 6370, арк. 6–9 (випис із кременецької земської книги на пол. мовою).

* * *

Крім корінних маєтків Тихомль, Миклаші й Вовчківці, вислужених предками Сенют ще десь у другій третині XV ст., ядро володінь цього клану становили розташовані по сусідству з ними Ляхівці, Жемелинці, Кошелівці, Ольшаниця, Войнигів і Жижниківці, які походили зі спадщини шляхетського роду Калениковичів. Частина цих надбань потрапила до Сенют матримоніальним шляхом (Ляхівці, Жемелинці, половина Кошелівець), а решту вони придбали за гроші (Ольшаниця, Войнигів і Жижниківці).

На збирання володінь Калениковичів Сенюти затратили близько шести десятиліть. Боротьба велася ними зі своїми родичами Ярмолинськими, що теж належали до спадкоємців Калениковичів, усередині родини та з іншими родами, надбання яких, похідні зі спадщини Калениковичів, Сенюти трактували як свою «близькість» і вимагали згоди на їх викуп. Зокрема, Сенюти зіткнулися з князями Острозькими, і там, де їхні претензії були для останніх переконливими (щодо маєтків Кошелівці та Жемелинці), ті відступали перед ними.

Сенюти намагалися формувати свої володіння правовим шляхом, супроводжуючи кожен свій крок відповідними паперами, що лягали потім у родовий архів, але під час судової тяганини вони виставляли і явно неправдиві аргументи, які легко було перевірити (випадок із маєтком Пруси), розраховуючи, очевидно, на підкуп тих, від кого залежав вирок.

У процесі освоєння ґрунтів, які походили зі спадщини Калениковичів, актуалізувалися проблеми їх розмежування, особливо там, де не було чітких природних рубежів – річок, боліт тощо. Загострення боротьби за межі, яке спостерігається з кінця 50-х рр. XVI ст., зумовлювалося інтенсифікацією залюднення володінь та суміжних із ними «нічийних» просторів.